

Isten az élet, sors és halál ura (Az Isten mindenkit elér, mindenkinek van egy sorsa, a gonoszság nem Istentől van).

A *Világgá futó szavak* végső soron egy falu vallomása, melyben bűnök és erények váltakoznak, ahol több a hétköznap, mint az ünnep, a közönséges, mint a felemelő, de ezek együtt jelentik az Életet, a paraszti közösséget. Nagy Olga lehetővé tette számunkra, hogy könyvéből mindezt megismerjük.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

A VALÓSÁG MINT MESE

Vladimir Stojšin: *Az Ablakbajnok és hat csemetéje*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

Pszichológusok komoly elméleteket kerítettek köré, nincs tehát benne semmi furcsa, hogy még a gyermekmesék sem igen tudnak meglenni félelmetes dolgok nélkül. A legbájosabbaknak hitt altatómesékhez is hozzátartozik a jó és a rossz erők küzdelme, a pozitív hős (pl. a legkisebb fiú) és ellenfele (a sárkány, boszorkány stb.) közötti összetűzés, a küzdelem átélésével, az összecsapás kimenetelét illető bizonytalansággal, a jószág győzelmének intenzív akarásával s a gonosz erők fölülkerekedésétől való félelem hozta szorongással, izgalommal együtt. Aki már látott mesét hallgató gyermeket, az látta, mennyire bele tudja magát élni abba, amit hall; hogy nemcsak figyelmét, de egész kis lényét mennyire hatalmába keríti a mese, és csak akkor múlik el a bűvölet, amikor – mint ahogy illik a hagyományos mesék végén – a dolgok szerencsésen elrendeződnek.

A mesének – ilyen megközelítésben – katarctikus szerepe van. Ugyanakkor a realitásokon kívüli-túli mesevilág, a csodák világa szórakoztat is, tehát megszépíti az életet.

A mese, a csoda azonban a fönntmaradás, a létfönntartás eszköze is lehet, a legcsekélyebb szórakoztató szándék nélkül, és anélkül hogy ki kellene lépnie saját határai közül. Vladimir Stojšin (gyermek)hőseit ilyen csodák éltetik.

„A második világháború idején egy szegény pancsovai hordár hat gyermeket fogadott örökbe. Ez a könyv róla szól.” Ezzel az ajánlással bocsátja útjára művét a szerző, s ez a néhány sor még akkor is fölmentené az olvasót az alól, hogy teljes mértékben fikcióként értékelje a regény (vagy talán inkább elbeszélésfüzér) tartalmát, ha nem tudná egyébként is, hogy Vladimir Stojšin munkásságának egyik jellemzője, hogy szervesen kapcsolódik ahhoz a világhoz, amelyben az író él, illetve amelyhez az emlékei kötik; munkásságának életrajzi vonatkozásai vannak. Az olvasó így abba a furcsa helyzetbe kényszerül, hogy egyszerre kétféleképpen kell értékelnie az olvasottakat (mégpedig annak a legcsekélyebb reménye nélkül, hogy képes lesz ténylegesen is kitapintani a határt a valóságos visszaemlékezések és a szabadjárá engedett képzelet termékei között). Nem azért, mintha egy regényvel kapcsolatban elsődlegesen fontos volna, hogy tartalmaz-e, és ha igen, milyen mértékben, milyen vonatkozásokban, valóságelemeket, hanem azért, mert olyasmiről mesél benne ifjú olvasóinak, amiről

neki személyes élményei nem lehetnek, de ami az író gyermekkori élményvilágába minden bizonnyal meghatározó módon beleivódott.

Ez a regény ugyanis azt mutatja be, miképpén reflektálódik egy gyerek tudatában a háborús valóság. Az a valóság, amelyet megérteni nem lehet ugyan, megélni viszont muszáj – hiszen ez az egyetlen valóság, amely megadatott a számára, és amit – rettegések, borzalmak, szörnyűségek közepette ugyan (csodák csodájára) – talán még túlélni is sikerülhet. Az a valóság, amelynek tömény rettenetességét oly módon próbálja elviselhetővé tenni, hogy képtelennél képtelenebb fantáziálásba burkolózik. A fantáziás, a képzelet zabolátlan szabadjára eresztése a regény gyermekhősei számára a túlélés eszköze, s Stojšin regénye tulajdonképpen erről szól; az árvákat örökbe fogadó hordár története csak alkalmat szolgáltat ehhez. A művészi fikció rámaratása a valóságos emlékvilágra pedig az a módszer, amely ezt hitelesíteni hivatott.

Ennek a fantázián átcsurgatott valóságnak legfőbb eleme és jellemzője a csoda, a csodálatosság. Stojšin szövegét tökéletesen átítja ez. Csodái vannak a gyerekeknek (pl. Sonja repülő varrógépe) és a fölntteknek is (a Trombitás mozi lelke, Đura szabómester „füllentései”, a pék vagy Lupasco kisasszony csodálatos élményei). A csoda odaáll az élet rettenetes rejtelmek – háború, halál, szegénység, éhezés, árvaság – és a gyerekek közé, és nem engedi, hogy elhatalmasoadjék rajtuk a félelem, nem engedi, hogy a sejtésen túl eljusson tudatukig a fölismerés, hogy a háború mindent végérvényesen és visszavonhatatlanul elront körülöttük. A csoda, amelynek Čiro hordár az eleven megtestesítője: emberségén megtörik minden viszontagság (szavai szerint melegíthet – kabát híján – akár egy kabátgomb is; a zsebben hordott kenyérgalacsinnal elháríthatók az éjszaka borzalmak), aki, természetesen, mindig jókedvű, és akinek – természetesen – akkor kell meghalnia, amikor már szinte vége a háborúnak.

Abban a világban, amelyet Stojšin megjelenít, mindenki mindenkivel a bolondját járhatja. Elsősorban pedig az élet járhatja a bolondját valamennyiükkel, az író nézőpontjából eredően pedig elsősorban gyerekhőseivel, ezekkel a kiszolgáltatott, oktalan teremtésekkel.

Mindamelletts is, hogy komor élményanyagból merít, a regény maga nem komor olvasmány. Ellenkezőleg: olyan mű, amelynek jó esélyei vannak arra, hogy bevegye magát olvasói szívébe: a cselekmény egész vonalán végigfutó harsány nagyotmondás a Hány János-i hagyományokra építve teszi szórakoztatóvá.

CSEH Márta